

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.  
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.  
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.  
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



# HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA  
KVINNORÖRELSEN  
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET  
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧





STOCKHOLM

Skandinaviens största livförsäkringsbolag.

År 1913.

Nybeviljad livförsäkringssumma ..... öfver 25 1/2 miljoner kronor.  
 Premiäinkomst ..... öfver 3 miljoner kronor.  
 Ränte- och hyresinkomst ..... öfver 3.1 miljoner kronor.

Livförsäkringssumman vid årets slut öfver 255.8 miljoner kronor.  
 Samtliga tillgångar ca ..... 75 miljoner kronor.

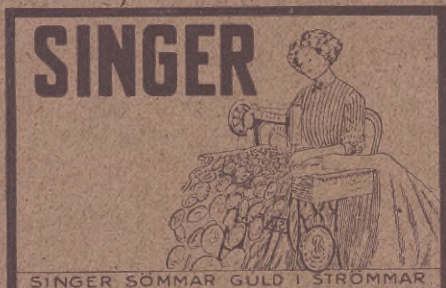
1. tillgångarna ingå aktieägarnes garantifondsförbindelser  
 å 800,000 Kr.

Till försäkringsägarna: kontant vinst ..... Kr. 1,039,614: 30  
 Till aktieägarna: utdelning ..... ,, 30,000: —

Under sin verksamhet har bolaget utbetalat  
 till försäkringsägarna:

vinst ..... öfver 13,000,000 Kr.  
 dödsfallsorsättningar öfver 31,000,000 ,,  
 kapitalförsäkr.-belopp och  
 räntor ..... öfver 11,200,000 ,, **Kr. 55,200,000**

Dugliga kvinnliga agenter antagas. 17



8

**P.A. COLLIJNS**  
**BOMULLSVÄFNADER**

**STÖRSTA**

**URVAL**

**AF**



**BÄSTA SVENSKA**  
**FABRIKAT**

HOS HVARJE VÄLSORTERAD VÄFNADSHANDLARE

22

Brunnskurer i hemmen. 25

**RADELUM**

Undertecknad, som under flera år i lämpliga fall, särskildt vid allmän svaghet, nervositet och sömnlöshet föreskrifvit drickandet af radioaktivt vatten, framställt ur Aktiebolaget Radioaktiva Vattens, Stockholm, Radelumelement och Radelumaktivatorer, har därvid ansett sig kunna konstatera, att ifrågakvarande vatten haft en sakt men säkert fortskridande, välgörande inverkan på dylika åkommor. Under kuren har därjämte framgått, hvilket jag förut haft tillfälle framhålla, att det angifna radioaktiva vattnet har en påtaglig reglerande inverkan på matsmältningsorganens funktioner.



Sundsvall den 4 april 1914  
 C. O. Elfström. Förste Stadsläkare.

Under 4 års tid har jag i min praktik vid fall af äkta gikt och reumatiska åkommor ordinerat dricks-kurer med starkt radioaktivt vatten från Aktiebolaget Radiaktiva Vattens Radelumelement. Resultatet har alltid varit godt, i många fall öfver all förväntan. Av vikt är att träffa för individen lämplig dosering och att därefter icke i förtid afbryta kuren.

Eskilstuna den 15 Maj 1914.

Sigurd Blom. Stadsdistriktsläkare.

**AKTIEBOLAGET RADIOAKTIVA VATTEN**  
 Riks 38 13 Brunkebergstorg 11, Stockholm Allm. 16390

# HERTHA

I. ÅRGÅNG

15 OKTOBER 1914

HÄFTE XVI

## Fred i krig.

Närhålst människor komma samman, kanske med föresats att ej tala om kriget, hamnar deras tal till sist ändå där, det kan inte hjälpas. Somliga hålla på en part, andra på en annan, och allehanda hypoteser utslungas, mera än utlyssnas, angående framtiden såsom militaristisk eller slavistisk eller allt vad annars står till att spå om. Slutsatserna äro vanligtvis kortsynta och taga med av det hela endast vissa förlopps- eller tankelinjer, med glömska av alla andra faktorer, som kunde ändra facit. Men i allmänhet betyda de håller icke ett omdöme på allvar, det är bara ett nödvärnsuttryck ur själarnas ångest inför den nya ööverskådliga avgrund, som "civilisationen" har utrymme för. Aldrig sutto vi människor till den grad som nu likt vilshna fåglar inför en stormvind, som för oss — ingen vet vart, och som i spåren har verkningar — ingen vet vilka.

Men vi som sitta i lä här i Sverge och som ännu inte oemotsägligt vinddrivits av stormilen, vartåt vilja vi egentligen med vårt envisa kretsande kring detta som vi i alla fall uppleva, vi så väl som alla andra, vi, som i detta ögonblick nödgats till en besinningens stund som kanske aldrig förr.

Bor där bara död och hemskhet i stormen? Känner du världsundergångens realitet och upplever vad svunna tidsåldrar klädde i apokalypsens färgmättade gåtospråk? Att en värld håller på att för-

gå, därom är intet tvivel. Vad du än sysslar med, om det är kultur-religions-historia eller helt enkelt dina dagliga sysslor, så tvingas du att revidera dig själv, dina ord och tankar. Där har bildats en underlig skiljobalk mellan ett förr och ett nu. Vad mer om det gamla tidevarvet endast ligger ett par månader tillbaka; t. o. m. när dess grav blott var en månad djup, skönjde du, att något var jordat, trots det att världen lever och offerar och hatar som aldrig förr. Och för någon tid åtminstone har du väl hört till den skaran som "med sänkt banér försjunken står i känslan av omätligt ve."

Du vet dock av historien, att ur alla skräckperiodernas vinterstormar framgick det alltid något nytt och mera, trots allt. Den lag, som över passadvindarnas bälte låter antipassaderna blåsa i högre luftlager, finner kanske ett motsvarande uttryck i rymden innanför vad som nu synes ske. Vem vet om icke något nytt födes bortom döden och hatet — så paradoxalt gå ju alla nya födelser till! Hur vore det möjligt orka leva, om inte strimman av ett hopp lade sin dager över världen, trots allt? Och måste inte för det folk, som sitter i lä, handlingskravet tränga sig fram starkare än någonsin? För somliga är det så påträngande, att de önska se hela folket i aktion, vilken som helst, kanske allra helst den som skulle synas mest, obekymrade om vart det bär, bara för att

också vi måtte få handla och slippa intetgörandets nesa inför världsaktionen. För andra åter blir själva besinningsläget till en livserfarenhet av så djup och så ingående natur, att just den med nödvändighet måste föda fram en folkuppgift.

Tänk, om vi till sist finge vara den stat, där fienderna möttes, den makt mellan alla stridande parter, dit de utan att behöva fara genom motståndares land kunde komma och möta varandra på fridlyst rum! Detta att vi som nation en gång underlåto att taga till svärd, ehuru vi voro de maktöverlägsna, detta, som för så många tedde sig som idel svaghet, det kunde nu med historisk rätt alstra vidare uppgifter för ett aktivt fredsfolk. Tanken, att vi rent politiskt finge bli fredsmötets land, vore väl ej orimlig. Ännu rimligare vore att vi medvetet satte in all vår kraft på att hålla internationella förbindelser uppe. Vi som haft den svagheten att överskatta det främmande, må vi nu, helt oss själva, bygga bro mellan alla de främmande, som ej mera förstå varandras syn utan alltjämt stå på var sin sida om en strid flod och ropa "l ö g n" över varandras utsiktsrapporter, därför att de alltid se åt motsatt håll. De internationella möten, som förut hållits i Sverge, ha ju alltid särskilt uppskattats för sin prägel av takt och ordning. De ha kanske ofta mera slumpvis blivit förlagda hit. Må vi nu

medvetet sträva att få dem till stånd, vi den aktiva fredens värnpliktige i Europa. Och måtte framför allt vi kvinnor sätta in vår personliga och nationella kraft på att åter väcka samförstånd mellan folken, vi, som ingen lag någonsin sökt tvinga till blodsutgjutelse, låt oss innerligare än någonsin vara aktiva medborgarinnor i fredens rike! Våra systrar ur andra länder ha för ej längesedan mötts här som världsrosträttsförening och som världsförening av kristna kvinnor. Törhända kunde genom oss ännu vidare kretsar av stridsländernas kvinnor bli till en aktiv fredshär, ej blott till hjälp för det egna landet men till hjälp för det nya, som ur förödelsen måste varda liv.

Ty vore världsförödelsen eller någon stormakts seger det enda ändamålet — ja, då måste vi sannerligen sörja över att ej få dö soldatdöden för kulor och krut, kvinnor såväl som män!

Men våga vi se ändamålet större, så låtom oss i stället leva medvetnare och starkare än förr — som fredshärens alltid kämpande människofolk, som nu undfått en mobiliseringssignal, som ingen kan få vara dövd för — låtom oss leva, sträva och bära vånda för enhet och livsrikedom och samförstånd på jorden mitt under krigsdånet, vi som skapades ej till att döda utan till att föda!

*Emilia Fogelklou.*



## Kvinnors tillträde till vissa statstjänster.

Under debatten i Första kammaren vid 1904 års riksdag om läroverksreformen fäste dåvarande professor Ernst Trygger uppmärksamheten vid att enligt § 28 regeringsformen en tjänst, som konungen tillsatte i statsrådet, icke kunde innehavas av en kvinna. Men till lärarinna i samskolan skulle hon dock utnännas. Lärarbefattningar hade förut tillsatts av domkapiteln, men genom det beslut, som samma dag fattats om överstyrelsen, vore avsett, att utnämningen därefter skulle ske genom Kungl. Maj:t i statsrådet. "Då det väl ej kan på allvar sättas ifråga", yttrade talaren, "att tillsättningen av samma befattning skall ske på ett sätt, när fråga är om en man, och på ett annat, när fråga är om en kvinna, hoppas jag, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställer sig i förbindelse med sin kollega i justitiedepartementet och att vi således få fram ett förslag angående ändring av § 28 regeringsformen, ty annars har kvinnan, genom vad vi gjort i dag, kommit i en synnerligen olycklig ställning".

Chefen för ecklesiastikdepartementet svarade, att om § 28 regeringsformen lade hinder i vägen för kvinnors utnämning, det vore önskligt, att den ändrades, så att icke kvinnor vore av grundlagen hindrade att söka och utnännas till sådan befattning. Han hoppades, att den siste talaren icke skulle underlåta att sörja för detta konstitutionella hinders undanröjande. "Emellertid finnes intet hinder," tillade han, "om icke grundlagens bestämmelse hunnit bliva ändrad, tills detta börjar, att dessa lärarinnor tills vidare för-

ordnas av överstyrelsen med rätt för dem att hos Kungl. Maj:t besvära sig över överstyrelsens beslut".

Naturligtvis hann man icke att få hindret för kvinnors utnämning av Kungl. Maj:t undanröjt, till dess samskollärarinorna skulle börja tillsättas. I själva verket kvarstår ett dylikt hinder än i dag.

Visserligen har § 28 i regeringsformen genom beslut vid 1907 och 1909 årens riksdagar och Kungl. Maj:ts den 6 juni 1909 meddelade sanktion erhållit en annan avfattning. Det heter nu i denna: "Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läretjänsterna vid universiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar må i den ordning, som ovan sagts, och med tillämpning av grunder, som av Konungen och Riksdagen gemensamt godkänts, kunna utnännas och befordras även infödda svenska kvinnor." De "grunder", om vilka här talas, ha emellertid varit föremål för mycken utredning och ha ännu icke blivit fastställda. Därav kommer det sig, att år 1914 på ett nytt område blivit fastställt, "att tillsättningen av samma befattning skall ske på ett sätt, när fråga är om en man, och på ett annat, när fråga är om en kvinna".

Genom den nya stadga för statens folkskoleseminarier, som utfärdats den 3 juli detta år, har nämligen även de manliga seminarieadjunkternas tillsättning överflyttats från konsistorierna till Kungl. Maj:t. Likställigheten mellan läroverkens och seminariernas manliga lärare har emellertid

kunnat vinnas endast genom införande av olikställighet mellan manliga och kvinnliga seminarieadjunkter. Den nya stadgan bestämmer, att adjunktsbefattningarna vid folkskoleseminarierna skola tillsättas, för det fall att tjänsten skall besättas med manlig innehavare, av Kungl. Maj:t, men för det fall att tjänsten skall besättas med kvinn-

lig innehavare, av folkskoleöverstyrelsen.

Nu har ju i dessa dagar förspörs, att lärarelönenämnden skulle vara färdig med sin utredning av denna m. fl. frågor. Skulle man våga hoppas, att frågan om kvinnors rätt att utnämnas till lärartjänster, som tillsättas av Kungl. Maj:t, äntligen skall vinna sin lösning?

## När Årsta stängdes.

**K**lockan fem söndagseftermiddagen den 4 okt. stängdes Årsta portar — de gammaldags herregårdsportarna. Nog kändes det vemodigt för alla dem, som under daglig verksamhet där eller trägna besök fått Årsta kärt, om man också tröstade sig med hoppet om att snart få se dessa samlingar bilda grunden till en mera bestående Årstainstitution. Men när solen just i stängningsögonblicket bröt fram ur de mörka molnen och det skimrade över torn och murar, då hade man känslan av att det med denna sommar rests en milsten i svensk kvinnohistoria, att här byggts ett monument, som ej blott pekar bakåt — utan ock framåt.

Att bokföra resultatet av denna festens sommar är för tidigt — det skall visa sig under den kommande långa vardagens arbete och möda. Men en sak kan redan nu konstateras — en obestridlig pressuccès har Årsta blivit. Från håll, där man allra minst brukat möta någon sympati för kvinnornas sak, ha de varmaste lovord hörts; och "utställningens pärla" och dylika vackra beteckningar ha ej varit sällsynta i in- och utländsk press.

Att bedöma hur pass stor publiksuccèsen varit är ju alltid svårare; men stora och intresserade åskådarskaror har kvinnornas utställning hela sommaren samlat, och har förståelsen för vad utställningen vill säga kanske ej alltid varit lika stor, a k t i n g för kvinnoarbete och kvinno-sak har den säkert väckt — och det är ju en stor moralisk seger redan det.

Siffrorna skola väl i sinom tid i sin lilla mån — ty om de stora ideella resultatet kunna de ju intet säga — tälja om Årstas framgång, om kvinnlig offervilja såväl som genom klokhet och sund beräkning vunna goda ekonomiska resultat. Ty efter vad man nu kan se, har Årsta burit sig. Restaurangen, som även den skördat så många lovord, har givit ett glänsande resultat, vida över vad man beräknat. Så mycket egendomligare är det, att Årstarestaurangen kunnat gå så lysande i konkurrensen med de otaliga andra serveringsställena på utställningen, som den själv avlönat sina uppapperskor i stället för att låta dem leva på dricks-pengar, som vidare ingen spritservering ägt rum och restaurangen stängts kl. 8 på kvällen. Det är uteslutande fru Wil-

helmina Skoghs förtjänst, att så blivit fallet, och Årsta och de däri intresserade ha största anledning att känna sig tack-samma för hennes stora insatser i detta avseende.

Praktiskt som ideellt har alltså Årsta blivit en lika stor succès — det ger ju också de största förhoppningar för nästa

stora företag av samma slag, som förestår, Årstaklubben. Ty Årsta var icke blott ett värdigt minnesmärke över förtiden, det också förpliktade för framtiden — och ger oss rätt att hoppas på framtiden.

E. T.

## Drömmen om fred på jorden.

Europas öde avgöres nu för obestämd tid framåt genom kulor och bajonetter. Hela världen har sina blickar på jättestriderna. Oron för utgången bränner på djupet hos litet var.

I dessa den stora ofredens ödesdigra tider ger emellertid en rösträttskrävande kvinnokontingent uttryck åt förhoppningar om bestående fred för kommande, ofödda släkten. Mrs Chapman Catt, den ropande rösten från "de obegränsade möjligheternas land", förklarar trosvisst, att den dag skall komma, då alla världens mödrar resa sig som en och vågra att lämna ut sina söner att bli skjutna eller slaktade för en nations falska hedersideal. De ledande stämmorna inom europeiska föreningar ge luft åt övertygelser med samma innebörd: då en gång världens kvinnor hunnit bli politiska maktfaktorer såväl som dess män, skola frestelser till krig bli kvävda i sin linda.

Vackra drömmar liksom mildra verklighetens tyngd. Och skulle den mänskliga optimismen ännu lida tusen nederlag, är det visst, att tron på slutligt humanare livsformer lever upp på nytt så länge mänskliga hjärtan klappa.

Men att ett svinnande ögonblick skärskåda utsikterna för fredsdrömmens snara förverkligande torde just med anledning av nu framburna förhoppningar kunna ha sitt intresse.

Härvid lämna vi bestående direkta freds-föreningar och kända pacifister ur räkningen och syssla endast med det kvinnliga rösträttskravet, som överallt innefattar samma fordran på oblodiga uppgörelser av nationella tvistigheter.

Den internationella rösträttsalliansen omfattar, som bekant, 26 länder med 12 miljoner kvinnor. Hur imponerande 12 miljoner i sig själva kunna vara, blir denna miljonhär som ett sandkorn vid havsstranden, då man har att räkna med Europas (i approximativa tal) 400 miljoner människor, Asiens 800, Afrikas 200, Förenta Staternas bortåt 100, förutom Sydamerikas och Australiens miljoner.

Det är ju icke enbart den kvinnliga halvp parten av denna i tusental miljoner räknade människomassa, som skall genomträngas av kunskap och en ny kamplust — medlen för frigörelse — utan den andra och starkare hälften av mänskligheten måste samtidigt bibringas en ny



insikt mestadels i strid mot den religiösa åskådningen och urgammal tradition och drivas att delvis uppgiva skattade företrädesrättigheter.

Först när allt detta skett, skulle måhända "alla världens mödrar" lägga sina röster i vågskålen mot kriget och den eviga fredens ljuvliga palmer kunna tänkas få vaja över varje fälthydda.

Skandinaviens och Finlands rösträttsförhållanden äro kända. Dessa förhållanden lova en god del för framtiden. Men den snabbaste skymt av andra länder och välden ger med ett par undantag mörkare intryck. Hur stora kunna utsikterna för en allmän kvinnofrigörelse vara t. ex. i de världsvälden, där buddismen eller islam behärskar folksjälen!

"Från nutidens Japan" heter ett arbete av C. Skovgaard Petersen, som gjort en resa kring jorden under 1911. Skovgaard berättar, att han i Östern blott fått tillfälle att träffa en självständigt arbetande kvinna, *mrs K. Yayima*, föreståndarinna för presbyterianernas högre flickskola, "förman" för kvinnornas nykterhetsförening och outtröttlig förkämpe för kvinnornas höjande i Japan, en av Japans allra främsta kvinnor. Hon var 78 år, men nästan utan en rynka eller ett grått hår. "Mild, anspråkslös, taktfull, med frimodig tro och ett hälsosamt stänk av skämt och humor". Förhållandena i Japan, sade *mrs Yayima*, äro nu något bättre än förr. "En kvinna kan nu få förbli ogift, till och med efter sitt tjugonde år, om hon bestämt fordrar det. Hon kan nu också få skilsmässa, om hon rent av blir misshandlad. Förr kunde mannen skicka bort hustrun för en ren bagatell (och gjorde flitigt bruk av rättigheten), medan hustrun å sin sida var

oupplösligt bunden vid mannen." Mycket återstod att reformera, menade *mrs Y.*, och "det värsta är, att kvinnornas medvetenhet av att vara fria personer med allmänmänskliga rättigheter är ganska svag. Vi arbeta på att väcka detta medvetande. Vi göra allt vad vi kunna för att få slut på den skamliga handeln med kvinnor. Alltsedan vi fingo ett parlament här i Japan, ha vi vart år i 23 års tid inlämnat en petition om att den lagstiftande makten måtte ge varje mänsklig varelse mänsklig rätt. Ännu har det ej lyckats, men vi skola hålla i, så lyckas det nog till slut"...

Det var en stilla och fin värme över henne medan hon omtalade detta, säger Skovgaard. "Man kände så levande, att denna kamp för den japanska kvinnans mänskovärdiga ställning icke var en modern nyck eller en reklam, varigenom hon själv ville komma fram, utan något som djupt och nära hängde samman med hennes hjärtas tro och hennes livs erfarenhet."

Hur sympatisk är ej *mrs Y.* — stark i tron liksom hennes västerländska systrar på liknande arbetsfält. Men alla japankännare säga oss, att hur moderna former japanerna finna med sin fördel förenligt att anlägga i det yttre, behålla de innerst orubbligt kvar sitt orientaliska ideal. Under en yta av europeisk civilisation bevarar orientalen ograverat sitt främlingskap för den vita rasen. Där faderskulten är ett med den religiösa uppfattningen, lär utvidgande av modersrättigheter låta vänta på sig.

Utsikterna för kvinnorna i europeiska länder att komma fram till politisk medbestämmanderätt kunde före nu utbrutna krig uppskattas på ungefärligen följande sätt.

Sedan mer än ett halft århundrade kämpa Englands kvinnor för rösträtten. Trots att deras land varken känner salisk lag eller kontinental militarism — två av de största hinder för all kvinnorörelse — hava de, som vi alla veta, ännu ej nått sitt mål. Det engelska motståndet kan anses som gradmätare för styrkan av kvinnofientliga fördomar i "kulturländer".

Tyska stämmor ha emellertid försäkrat, att i intet annat europeiskt kulturland har motståndet mot kvinnofrigörelsen varit mera hårdnackat än i Tyskland. Varje utfäktat krig, varje nytt betonande av militarismen har förringat kvinnoinflytandet som kultiverande makt. Månne de nya våldsamma och förödande striderna skola upphäva gamla erfarenheter för kvinnornas vidkommande?

År 1905 tillfrågade Tyska förbundet för kvinnlig rösträtt ett åttital tyska teologie professorer och präster om deras mening angående kyrklig rösträtt för kvinnor. "Kan ett direkt förbud mot full likställighet mellan man och kvinna härledas ur Jesu uttalanden?" De inkomna svaren angåvo en gapande klyfta mellan gammalt och nytt. Modernt tänkande yttrade sig i den meningen, att den som vill framåtskridandet ej får se tillbaka över årtusenden för att leta ut, om det som för närvarande är nödvändigt verkligen passar i stycke med en ur uråldriga förflutna levererad åskådning. De stagnerade lärde vittnade om tron på "den äkta kvinnans stilla inflytande" som en stor och lagom makt i samhället i varje hänseende och fasthöllo orubbligt vid "kvinnan tige". I det stora hela utföll dock enquëten till förmån för kvinnans medborgarrätt. Tio år tidigare skulle ett samfällt anatema över

en sådan fordran skullat över hela Tyskland, försäkrade tyska organ. Emancipationsidéerna utvecklas alltså, men männe icke krav på kyrklig rösträtt anses rätt "oskyldiga" i förhållande till krav på politiska rättigheter?

Frankrike, som 1789 ställde sig i spetsen för kampen om den mänskliga friheten, glömde som bekant sin egen teori i praktiken vad angick kvinnorna. Och Frankrike har kvar sin Code Napoléon med paragrafer, som vanära kvinnan. — Franska kvinnliga pennor ha betonat, att i den socialt välställda franska flickans själ det psykologiska förloppet, befordrat av pensionen, kyrkan och romanen, inte är sådant, att det avsätter självständighetshunger. "Känslolivet är övervuxet med erotikens giftblommor". När hos kvinnan av latinsk ras kärleken spelat ut sin roll, klamrar hon sig fast vid barnen, även sedan dessa gift sig, sålunda livet ut absorberad av mannen och moderskapet.

Om den moderna franska kvinnorörelsen har blivit sagt, att den egentligen är inskränkt till Paris. Tack vare de republikanskt socialistiska strömningarna blir av politiska skäl rörelsen understödd av parlament, press och litteratur så som i intet annat land är fallet. Avvisande ställa sig däremot katolska kretsar, adeln, "societeten" och den kapitalistiska bourgeoisie.

Även i Belgien är kvinnans rättsliga ställning reglerad genom Code Napoléon. Kvinnornas antal överstiger männens även här. Kvinnorörelsen hämmas genom katolicismen, parlamentets klerikalism och likgiltigheten hos den rika medelklassen — sociala faktorer, som till synes komma att behålla sitt välde oöverskådligt långt framåt, för så vitt kriget nu inte förvandlar

den förutvarande rika medelklassen i en för nödtorften kämpande, i vilket fall likgiltigheten för kvinnorrätten åtminstone hos kvinnorna själva torde få dödsstöten. Arbeterskor höllo redan före 1900 ivrigt omfattade kongresser i de nu så ofta nämnda städerna Charleroi och Brüssel, skådeplatser för krigets fasor.

Holland hade 1905 60,000 kvinnor mera än män och har en kvinna som statligt överhuvud. Arbetet för kvinnornas politiska likställighet har icke gått fortare där än i grannlanden.

De som resa i Spanien tycka sig försatta till 17:de århundradet. Följderna för kvinnan av efterblivenheten äro tydliga. En för moderna reformer där kämpande kvinna har tecknat ställningen så: vi hålla på att krypa fram ur skuggan. Men, säger en annan, den som vandrat genom spanska katedraler vet, att deras skuggor äro mycket djupa.

I Italien med en folkmängd av 33 miljoner ha männen någon numerisk övervikt. Italiens parlamentariska liv har moderniserats med dess stormaktsställning. Katolicism, klerikalism och romansk sed förmå därför ej i Italien hämma kvinnorörelsen i samma mån som i Spanien. Universiteten äro som bekant öppna för kvinnor. I Syditalien härskar dock nästan arabisk uppfattning av kvinnan. Och vägen fram till politisk betydighet är ännu lång.

I Österrike ha feudala kvarlevor ännu inflytande. En oavbruten tillgång till slavisk arbetskraft gör landet till ett de låga arbetslönernas land par préférence. Österrikiskans rättsliga ställning liknar fransyskans. Den politiska kvinnorrörelsen har ännu aldrig diskuterats i riksrådet.

Många utomordentligt framstående österrikiska kvinnor ha de senare åren, som bekant, föranlett en mängd partiella förbättringar i sitt köns villkor. Föreningsrätten har därvid varit en av de viktigaste frågorna.

Krigets förödelse öka nu det permanenta eländet i Galizien. I det så omstridda Lemberg utröntes för några år sedan, att de flesta kvinnor omöjligt kunde leva på sin arbetsförtjänst. Tegelarbeterskor och murarehantlangerskor ha t. ex. för tio à elva timmars styvt arbete pr dag 40 à 60 kreuzer. En modist förtjänar i början 2—4 gulden i månaden, senare 10 gulden. Flickhandelsagenterna, som locka med utsikter till stora löner, finna här som i Österrike otaliga byten. — För den bildade kvinnan däremot ställer det sig gynnsamt nog. Både i Krakau och Lemberg har hon tillträde till universiteten. I Przemysl — ett namn för oss nu så känt — finns flickgymnasium. Den galiziska, som betalar skatt, har kommunal rösträtt, den som är storgodsägare är lantdagsväljare. Denna rätt har man ju dock på sistone, när den kvinnliga rösträttsfrågan accentuerat sig, sökt borteliminera.

I Ryssland måste kvinnorörelsen som bekant syssla med bildnings- och förvärvsfrågor. Alla strävanden som gå utanför denna ram gälla som revolutionära. Det är Rysslands strama styrelsesätt, som gör män och kvinnor där till kamrater i frihetssträvandet — hittills med små resultat.

Redan dessa högst ofullständiga linjer för tecknande av en politisk-rösträttskarta torde visa, att vägen till fred, genom kvinnorrösträtt, går över åtskilliga alpkedjor och öknar.

Ju avlägsnare målet ligger, ju noblare

är det att icke förtvivla om dess slutliga uppnående. Ingen som hittills gjort "framstöt" för kvinnorösträtten har någonsin väntat att själv få skörda några segerns frukter. Ett "järnkors" i osynlig måtto har kanske en och annan fått att bära.

Att sådana kvinnor som mrs Yayima leva och verka i Japan; att det himmelska riket inte hållit bättre vakt om sin mur, än att ett västerländskt kvinnoevangelium nått innanför; att det unga Amerika bär fram det med fanor och klingande spel; att det isolerade Australien är med i europeiskt viljeliv — tyder allt som allt på att något stort och nödvändigt, någonting oundvikligt, genom århundraden förberett, håller på att taga form.

Om den vita rasen förblir den kulturellt ledande i världen, ha väl åtminstone dess kvinnor säkra utsikter att engång komma ur sitt omyndighetstillstånd.

Skulle den gula rasen ta framtidsherraväldet, kanske även de vita komma in i en djupare skymning än den de spanska katedralerna gömma.

*Metta Greger.*

## Glimtar utifrån.

**Intrång undanbedes.** Norska statens provianteringskommitté avböjer ståndaktigt all kvinnlig medverkan. Där har nyligen varit platser lediga, och Norske kvinders nationalraad har gjort vederbörande uppmärksamma på att dessa lämpligen kunde besättas med kvinnor, alldenstund denna mänskoklass har att uppvisa drivna specialister inom det ifrågavarande facket. Men nej, mathållningen vilja herrarna ensam sköta om, suckar Nylænde (15 sept.)

**Krigets syndabockar.** Bland det klumpigaste och olycksaligaste i denna vansköta värld har man att räkna polisåtgärder till »sedlighetens» befrämjande.

Förliden månad utfärdade polispresidenten i Berlin med anledning av den väntade inkvarteringen några sedlighetspåbud, som åsyfta att stå på höjd med tidens allvar. »Folkets värnkraft» är för närvarande det högsta av alla värden och måste utan hänsyn skyddas. Fördenskull kräves drakonisk uppsikt över osedlig vandel. Man ämnar alltså hålla efter soldaterna, tänker kanske någon harmlös logiker? Denna slutsats låter riktig men är en felgissning. Polispresidenten förkunnar nämligen en skarp förföljelse av kvinnor, såväl de inskrivna prostituerade som andra damer vilkas väsen och uppträdande väcker misstankar hos de osvikligt fina psykologer, som kallas poliskonstaplar. Dessa damer skola hädanefter för fosterlandets skull »obönhörligt utan anseende till person» fasttagas och sättas i häkte samt eventuellt byråskrivs. Presidenten säger sig hoppas, att Berlinbefolkningen med sin »intellektuella nivå» skall visa förståelse för dessa av det bistra läget påkallade »utomordentliga åtgärder». I en så vetenskaplig nation måste till och med överheten, som dock icke bär svärdet förgäves, pocka på intelligens.

Det dekret, som påbjuder stängning av stadens 700 »Animierkneipen» (restauranger med kvinnlig betjäning), har dock bland socialt kunniga kvinnor väckt starkt ogillande. Ty vad blir det av de 2000 uppapperskor, som med ett penndrag slungas på gatan? För dem öppnar sig intet annat än prostitutionens vida famn. Illa ansedda som de äro av orsaker, som inte de ha skapat, ha de under alla förhållanden svårt att byta yrke, och nu äro alla platser fyllda, all barmhärtighet tagen i anspråk till det yttersta.

Den av polisen anordnade kvinnoförföljelsen har sitt motstycke i pressen. Harnskälvande insändare straffpredika om de tyska kvinnornas lättsinne, ytlighet och fördärv, som i dessa dagar skulle så förargelseväckande avsticka mot de tyska männens hjältehöghet. *Frauenkapital* har upprepade gånger

besvärat sig över och mildt tillrättaviserat dessa otidiga moralister, som plötsligt ha upptäckt, att det i mångmiljonstaden Berlin finns ett antal påfallande utstyrda damer, som lysa upp kaféerna Unter den Linden och förlusta sig i danslokalerna. Det är verkligen starkt att i dylika väsen se typiska representanter för Tysklands kvinnor i samma stund som dessa för världen uppenbara en kraft att offra och verka, som väl måste tillerkännas hjälterang.

Vad som är typiskt är emellertid denna hetskampanj, och det är fördenskull vi omnämna ömkligheten. Den seden är gammal men väl konserverad att urladda nervösa spänningar och misshumör i generaldomar över kvinnokönet.

**Mänskor och hästar.** I en artikel (Frauenkapital 27 sept.) om det outslitliga aktivitetsproblemet, som i Tyskland bör vara hett brännande nu då mortaliteten ombesörjes i så stor stil, nagelfar Martha Voss-Zietz de makthavandes tafatta metoder för folkökning. Bland de mångfaldiga av vederbörande förbisedda olägenheter, som motverka den åtrådda ökningen av krigsmaterial, nämner hon även barnmorskornas ringa antal, torftiga utbildning och dåliga löner. I östra Tyskland finns det distrikt, där 40,1 proc. av förlösningarna försiggå utan examinerad hjälp. När riksdagen en gång lät förmå sig till att anslå en summa för bättre utbildning åt dessa statsviktiga funktionärer, svingade den sig upp till 100,000 mark. I samma session beviljades 16 miljoner mark till hästavelns befrämjande.

**Två slags patriotism.** Nationalkritik är en hjältebragd i tider då den nationella självberusningens fara hotar. I »Neues Frauenleben» (1 okt.) talar dr Christine Touaillon med sin nobla och besinningsfulla stämma om Wahres Deutschland. »Är kriget verkligen en så stor uppfostrare?» frågar hon. »Ack nej, det är bara en väldig despot; dess språk känner endast ja eller nej, antingen — eller. Vad som finns i en mänska, ett folk plockar det fram, men när det goda har uppfyllt sitt ändamål, kastas det likgiltigt åt si-

dan.» Det gäller för tyska folket att vara stort icke blott på sin tillvaros festliga höjdpunkter utan i sitt jämna vardagslag.

Ingenting är hinderligare för denna storhets utveckling än den oäkta tyskhet, den otyska patriotism, som nu larmar med sina trumvirvar. Den fordrar, att Tyskland i språk och dräkt, i konst och vetenskap, i handel ochandel skall omgärda sig med en kinesisk mur, som utestänger all främmande besmittelse. Dessa purister förstå icke sitt folk, de känna icke igen tysk konst när de få se den. Tyska diktare äro för dem sådana som tala direkt om tyskhet. De ana inte, att Goethes Tasso och Iphigenie äro så tyska som något kan vara. De döma endast efter yttre kännetecken.

Det hör till tyskhetens djupaste väsen att fatta och skatta all främmande egenart. Genom denna mottaglighet riktar och fördjupar den sig själv, under det den riktar hela världen som den enda stora förmedlaren.

Som alla dygder har även denna sin fransida: underskattningen av det egna, men det felet torde vara på retur. Ett vida svårare lyte är, menar författarinnan, »den brist på moraliskt mod, som så sällsamt avsticker mot vårt folks fysiska mod. Vårt hopsjunkande inför furstar och adel, inför kyrka och myndigheter, inför rikedom och titlar utsätter oss med rätta för andra nationers bespottelse. Om vi också i fredstid vilja vara ett stort folk, måste vi lära oss att stå upprätta och akta oss själva.»

I samma anda uttalar sig Gertrud Bäumer i Die Hilfe (17 sept.). »Till tidens själsliga faror» räknar hon »en småborgerlig tysk patriotism». Hon opponerar energiskt mot det någon gång förekommande maneret att, när någon nämner t. ex. fransk kultur, med affekterad förvåning fråga: »Vad är det för något?» Sådant må brukas i andra, mindre instruerade länder, men i Tyskland är det naturstridigt.

»Patriotismus ist sehr schön; man muss aber Mass halten können», hörde vi ur en högvälboren ung tyskas mun mitt under mobiliseringsdagarnas högspänning. Hos mängden yttrar sig patriotismen gemenligen som hat. Det är hjärtstärkande att se den under

de hårdaste prov uppträda i skepnaden av kärlek och rättrådighet.

**Den stora försoningen.** Christabel Pankhurst andas åter hemlandets trots allt älskade luft. Hon har de senaste åren bott i Paris, emedan hon icke ansåg sig ha tid att avtjäna ett ådömt längre fängelsestraff, men den allmänna suffragettamnesti, som slutgiltigt utfärdades vid krigsutbrottet, lockade henne tillbaka. Denna Asquiths argaste fiende är numera förvandlad till ministärens hängivna apostel. »Jag är för närvarande fullkomligt ense med statsministern», förklarade hon under stort jubel vid ett möte, »och jag hoppas, att han aldrig mer skall bli oense med mig.»

Hon säges ha startat en föredragsturné för att uppegga patriotismen, och med sitt ryktbara namn, sin talartalang och sin hänsynslösa glöd bör hon kunna öva ett mäktigt inflytande, för vilket hon naturligtvis efter krigets slut kommer att presentera ministären sin räkning: *Votes for women.*

**Rösträttsvikariat.** Enligt en amerikansk uppgift — sådana krokvägar går posten i dessa obekväma tider — ha i Frankrike hustrurna till krigstjänstgörande stadsfullmäktige erhållit rösträtt under makens bortovaro, dock endast i särskilt maktpåliggande frågor, som icke kunna uppskjutas. Det omtalas inte, hur de ogifta stadsfullmäktige representeras.

## Tyskornas krigstjänst.

Under det franska och engelska meddelanden i utlandets press sprida sällsamma sagor om tillståndet i tyska rikshuvudstaden, om förestående uppror, gatustrider och hungersnöd, råder där i verkligheten lugn och vanlig ordning. Under de höstligt rödlysande trädkronorna tumla barnen om i sorglös fred på de stora lekplatserna. I Tiergartens alléer vandra promenerande tankfullt stilla, och den som i dessa härliga kärvt doftande septemberdagar vågar sig längre ut i det fria, den skall knappt kunna tro, att därute i världen någonstans krigsfurien svingar sin blodröda spira. Parken vid Sanssouci ligger och drömmer så fredligt om längesedan gångna dagar, om dagar då den störste preussarkungen lustvandrade där "parlerande" med sin vän Voltaire...

Teatrarna ha för längesedan åter öppnat sina portar. Den tyska andens heroer, Goethe, Lessing, Heinrich von Kleist, bestå

repertoaren. I konsertsalar och kyrkor uppbyggas hjärtana av de urtyska mästarnas oförgängliga skapelser, av Bach och Beethoven. Enbart folksamlingarna framför tidningsexpeditionernas fönster, där de nyaste telegrammen från krigsskådeplatsen hänga, tyda på att något särskilt är i görningen. Överallt är stämningen allvarsam och förtröstansfull, och den som ser nogare efter, den varskar att ett enda puls-slag genombävar jättekroppen. Att alla klasser, gammal och ung, rik och fattig, hysa blott en tanke, blott en önskan, känna blott en livsuppgift: att tjäna fosterlandet. De ena på slagfältet med sitt blod, de andra därhemma med sitt arbete och sina ägodelar. Det är inga tomma ord. På några få dagar blev krigslånet starkt övertecknat, ty envar — från proletären med en sparbanksbok till miljonären — lade sin skärv till miljarderna. Ett enigt folk av bröder och systrar, höjde sig

Denna artikel har från internationella gruppen av tyska Lyceumklubben i Berlin tillställts "die Schwestern der neutralen Länder" med anhållan om att dessa ville förmedla införandet av artikeln i kvinnotidningar eller andra blad. Den bifogade skrivelsen hade under-tecknats av en amerikanska, en norska och tvenne holländskor. Vi ha ansett det riktigt att i Hertha lämna plats för detta internationella uttalande.

Germania till verkligt antik storhet inför en värld av fiender.

Den första augusti, då världen liksom höll andan i spänning och frågan "krig eller fred?" upptog alla själar, låg på allas läppar, och innan ännu mobiliseringsordern hade ådagalagt, att tyske kejsarens alla fredsbemödanden varit förgäves, sammanträdde ledande kvinnor i Berlin för att under dr Gertrud Bäumers presidium överlägga om kvinnornas mobilisering för de barmhärtighetsverk kriget kräver. Förarbetena till en stort anlagd organisation, vilken under namnet Nationaler Frauendienst var tänkt som ett komplement till Fosterländska kvinnoföreningens och Röda korsets krigsvälfärdsvård, fullbordades under första sessionen i Tyska Lyceumklubben och förelades dagen därpå inrikesdepartementet. Arbetsprogrammet lydde:

1. Medverkan till uppehållet av jämn livsmedelstillgång.

2. Familjeförsörjning för:

- a) familjer vilkas försörjare äro i fält;
- b) familjer vilkas försörjare genom kriget blivit arbetslösa.

3. Arbetsförmedling med trefaldig uppgift:

- a) för kvinnor, som genom försörjarens frånvaro hänvisats till eget förvärv;
- b) för kvinnor, som äro villiga och kompetenta att utfylla vakanta manliga platser;
- c) för frivilliga hjälpkrafter.

4. Tillhandahållande av upplysningar.

Detta program gick ut till överpresidenterna på landet och till städernas överborgmästare. Till Berlins rådhus sammankallades den 3 augusti av överborgmästaren Wermuth ett möte, som skulle samla alla välfärdsföreningars ordförande under Nationella kvinnotjänstens fana. Alla infunno sig, till och med de socialdemokratiska kvinnorna. Den 4 augusti inrättades ett slags högkvarter för Nationaler Frauendienst, på fjorton anmälningstillfällen uppsattes under fyra dagar listor på hjälpvilliga och hjälpsökande. Scouter, gossar

och flickor, ombesörjde fortskaffningen av meddelanden, eftersom postverksamheten under mobiliseringen var inskränkt. Antalet av frivilliga hjälpkrafter ur alla klasser växte dagligen, och många måste i de behövande arbetslösa intresse ställas undan som reserv. För att avhjälpa den av mobiliseringen vållade bristen på lantarbetare sändes kolonner av betalda och frivilliga arbetskrafter ut till lantbrukare och trädgårdsodlare. I Gross-Berlin tillsattes 23 distriktskommittéer, som äga att noggrant pröva och reglera tillgång och efterfrågan på arbete samt befordera understödsansökningar till vederbörande myndigheter och föreningar.

Jämte talrika folkök, som bespisa ända till 6000 personer i ett kök (för 10 pfg. portionen), jämte omsorgsfullt ledda barnkrubbor, i vilka de dagen igenom utarbetade kvinnornas barn sysselsätts, undervisas och bespisas, uppväxte liksom ur jorden i alla stadens delar "Notstandsküchen": för manliga och kvinnliga konstnärer, privatlärare, skriftställare, affärsbiträden o. s. v. Även för medellösa utlänningar uppställdes "bord duka dig!"

Systugor i stort antal, systematiskt organiserade, upprättades för att lindra de avskedade konfektionsarbetarskors nöd, som icke funno sysselsättning vid den mycket lönande militärbeklädningsfabrikationen.

I stickstugor, där ylesaker för armén tillverkas, sysselsätter man mot vecokolön brödlösa arbetarskor från alla möjliga industrier. Likadana arbetstillfällen ha skapats för blinda, dövstumma och krymplingar. De fullkomligt medellösa flyktingarna från fiendeland och från den genom ryska invasionen förhärjad gränsprovinsen blevo instuvade i "krigstillflykthemmen", tomma lägenheter som driftiga kvinnor på få dagar inredde till detta ändamål.

I stora depåer samlas aflagda klädesplagg, som upprustas i systugorna, sorteras på annat ställe och utdelas till behövande. En ordnad undersökningsverksamhet, be driven av erfarna och omdömesgilla kvin-

nor, har igångsatts för att urskilja de verkligt nödlidande från de s. k. skenfattiga. En fruktkonservering i stor stil har startats med frivilliga och betalda hjälpkrafter i syfte att, så snart lasarettens och konvalescenthemmens behov äro fyllda, av den överrika fruktskörden skaffa folket hälsosam och sorgfälligt beredd kost.

I Berlin bosatta förmögna utlänningar gävo rikliga bidrag till Röda korset och Nationella kvinnotjänsten. Franska lärarinnemets föreståndarinna erbjöd sig med sina pensionärer till stickning och sömnad. Medlemmarna av italienska kolonin gjorde stora donationer och ställde sig hjälpvilligt till förfogande. Amerikaner, holländare, skandinaver, med ty-

skar gifta engelskor och ryskor, alla skänkte sitt understöd.

Den som skriver dessa rader, född i Tyskland men dotter till en fransman, vilken älskade Tyskland som sitt andra hem men till sin död förblev fosterlandet trogen och med stolthet bar hederslegionens riddarkors, greps av djup smärta vid krigsutbrottet mellan Frankrike och Tyskland, hennes faders och hennes moders land. Hon var vittne till den medryckande hänförelsen och fosterlandskärleken över hela den tyska jorden och hon inträdde frivilligt i "Nationaler Frauendienst", som i sin disciplinerade storlinjiga utformning och sin omtanke även för det minsta liknar den tyska härens beundransvärda organisation.

*Louise Marelle.*

## Gustavianskt hovliv.

### Smådrag ur hertiginnan Charlottes brev till Sophie Piper.

Karl XIII:s gemål har för den memoarläsande allmänheten längesedan hunnit bli en gammal bekant. Redan 1903 utkom första delen av hennes dagbok, och den har sedan efterföljts av två andra delar, där hon sorgfälligt för bok över både hovets och politikens märkligaste tilldragelser på hennes tid, ända fram till Gustav III:s död. Hon har allvarligt bemödat sig om opartiskhet och objektivitet och på det hela taget lyckats. Omsorgsfullt dolde hon för världen detta skriftställereri, som hon sedan testamenterade till ett par vänner, och förrän baron Carl Carlson Bonde utgav dagboken, var det heller inga andra än historieforskare, som

egentligen hade någon aning om dess tillvaro.

Dagboken är dock icke hertiginnans enda hemlighet. Då omständigheterna skilt henne från föräldrarna och placerat henne i ett olyckligt äktenskap, sökte hon icke tröst i tidens vanliga förvillelser, utan gav sina varmaste känslor odelat åt en "bästa vän", som i olikhet med många "bästa vänner" hela livet igenom fick behålla sin plats. Denna vän i ordets allra djupaste bemärkelse var Sophie Piper, född von Fersen, dotter till den store hattledaren och syster till den sedermera mördade riksmarskalken — en kvinna, som både före och efter

Med författarens och förläggarens benägna tillåtelse återges här ett brottstycke ur ett nytt arbete av dr Lydia Wahlström, *Gustavianska studier*, som inom kort utkommer på Norstedt & Söners förlag i Stockholm.



sitt äktenskap i ovanligt hög grad varit firad vid hovet. Dagboken, som hon ända till sin flykt från Stockholm, 1810, delvis hade i förvar, vittnar flerstädes om denna vänskap, åt vilken den sörjande drottningen för övrigt i en levnadsteckning över sin vän efter dennas död givit ett innerligt uttryck.

Men det starkaste vittnesbördet härom ge dock de många breven från hertiginnan till grevinnan Piper, vilka numera förvaras på det Klinckowströmska godset Stafsund på Eckerön i Mälaren. Dessa brev, buntade i fem tjocka kartonger, omfattar med små mellanrum tiden från 1774 till 1800, men därav har jag tyvärr endast hunnit genomgå tiden till 1782. Till någon ringa del utfylles dock denna brist av de utdrag ur breven från 1782—88, som finnas avtryckta i bihangen till Axel von Fersens memoarer. Men det genomgångna är också på det hela taget tillräckligt att ge en rätt levande föreställning om hertiginnans personlighet och hennes vänskap.

Sophie Piper var född 1757 och alltså två år äldre än vännen, och deras vänskap daterade sig från den tidigaste ungdomen. Då hennes mor, riksrådinnan, 1774 hade blivit utsedd att resa till Eutin och hämta hertig Karls unga brud till Sverige, hade hon gjort som villkor för sitt samtycke till resan, att hon inte skulle behöva lämna sin ogifta dotter hemma, och så hade Sophie fått följa med. Redan vid första ögonkastet tyckes en svärmisk vänskap ha uppstått dem emellan, där dock den äldre, trots underlägsenheten i rang, avgjort fick övertaget och hela livet igenom tyckes ha behållit det, därvid underlättad av sin officiella ställning först

som hertiginnans hovfröken och sedan från 1786 som hennes hovmästarinna. Hur tacksam Charlotte kände sig för Sophies "erfarna" ledning, ha vi starka bevis på i hennes brev, t. ex. ett av den 6 aug. 1779, skrivet efter en längre samvaro:

"Så äro vi nu åter skilda, Gud, vad det kostar på mig, jag hatar allt som skiljer oss, när skall jag få återse dig? Du har lärt mig vad det är att hålla av, min stora ungdom skulle kanske utan din vänskap ha åstadkommit förvillelser, ja, du ensam har kanske återhållit mig från mången dårskap, som min barnslighet i början av min vistelse i detta land kunde ha förlätt mig till. Ditt uppförande, dina ord, hela din personlighet och i synnerhet din vänskap var en stor hjälp för mig, en liten toka, som jag var på den tiden."

Man torde också tryggt kunna påstå, att en sådan förbindelse som denna mellan två gifta kvinnor inte skulle varat med oförminskad styrka till livets slut, trotsande hovlivets ytlighet och till sist även det bittraste lidandes skräck, om icke båda stått vida över dussinmänniskornas nivå. Sophie Pipers rykte har naturligtvis lika litet som några andra gustavianska hovdamers kunnat oskadat genomgå den skärseld av förtal, som alla detta tidevarvs framstående personer måste igenom, desto mindre som just hennes vänskap med hertiginnan gjorde henne avundad mer än de flesta. Men det förefaller som om man egentligen icke med sanning kunnat tillvita henne mera än två saker: hennes skarpa tunga och hennes kärleksförhållande till Evert Taube. Vad den förra beträffar, så var den förklarlig och förlåtlig nog hos en så pass överlägsen begåvning som hon tyckes ha varit — därav

får man tillräckligt intryck, även utan att ha sett något av hennes brev till sin vän. Och vad angår förhållandet till Taube, så var det efter dåtidens sätt att se nära nog att betrakta som ett äktenskap, helst det i olikhet med så många av dåtidens "amouurer" började först sedan hon blivit änka och icke efter hans död tyckes ha efterföljts av något annat förhållande. Vill man bedöma den gustavianska tidens personligheter med endast någon skymt av rättvisa, måste man absolut söka se dem med deras egen tids ögon och abstrahera från våra dagars strängare och sundare moralbegrepp — hur svårt detta än stundom må vara.

De beskyllningar mot henne för att ha förgiftat kronprinsen Karl August, dem samtiden kritiklöst trodde, tills det blinda hatet släcktes först i Axel von Fersen d. y:s blod — dessa beskyllningar har historien för längesedan vederlagt. Sophie Pipers beslut att strax efter broderns ohyggliga död begära offentlig undersökning av sykonens förmenta brottslighet ställer hennes rådighet och mod i stark relief gentemot samtliga myndigheters ömklighet vid detta tillfälle. Hur hennes vän drottning Charlotte vid den tiden kände det, har hon nog samt skildrat i dagboken. Framställningen är förvånansvärt lugn och behärskad vid den undersökning drottningen gör av orsakerna till katastrofen, och hon kommer därvid också i allmänhet till samma slutsatser som eftervärlden. Det är endast när hon omtalar hur förtroligheten mellan henne och grevinnan Piper bidragit att öka allmänhetens ovilja mot denna senare, som man märker någon dallring på rösten.

\* \* \*

För att nu övergå till hertiginnans brev, så lämna de i språkligt avseende nog mycket övrigt att önska. Inte bara att stavningen på tidens vanliga sätt är fullkomligt oefterrättlig. En konsekvent stavning var ju på den tiden visst intet villkor för att anses bildad, och Gustaf III själv stavade, som bekant, både svenska och franska alltefter som det för ögonblicket föll honom in, konsekvent endast däri, att han ogärna utsatte andra skilletecken än punkt och aldrig satte ut r'et i en fransk infinitiv. Hertiginnan har där emot gjort upp ett slags fonetisk stavning för sig själv, vilket gör, att man i tvivelaktiga fall lätt hittar meningen genom att läsa orden högt. I verberna på e r t. ex. stavas både infinitiven och andra person pluralis lika med participe passé — alltså c h e r c h é för alla tre formerna — o c h och ä r stavas båda e s t, o m stavas c i och svenska ortnamn äro skrivna med fransk stavning — "Joung" och "Melzocre" för Ljung och Mälsåker. Småningom blir dock den svenska stavningen något bättre, och ett eller annat svenskt ord smyger sig även in i den franska texten, t. ex. "rasa", "quiqhosta" (kikhosta), "skiälm" och "julklapp", vilket sista ord hon tycks smått stött över att Sophie inte tror henne om att känna till. Med åren bliva också svenska vändningar alltmer omisskännliga, såsom "la lettre, que Charles Spärre est venu avec hier". Redan efter fyra års vistelse i Sverge kan hon också skriva sådana rysligheter som "Pardonnez-moi que ma lettre n'est pas plus l o n g t e m s, mais je suis si fatiguée". 1784 på sommaren citerar hon på svenska en bit ur en festprolog av Schröderheim, och skall hon begagna ett riktigt mustigt ut-

tryck, finner hon stundom svenskan mest användbar, såsom då hon, fast med en ursäkt, kallar en på Gripsholm samma år given pjäs för "en lort".

Detta kan ju i sin mån betraktas som bevis på att det germanska kynnet alltmåra tar överhand hos hertiginnan, ju mer hennes personlighet utvecklas. Ovillkorligen får man stundom ordet "Liselotte" på tungan, när man läser dessa brev. Hennes namne och landsmaninna från 1600-talet, Elisabeth Charlotte av Pfalz, som även vid Ludvig XIV:s hov livet igenom bevarade hela friskheten av en oförfalskat germansk natur och därför kommit att höra till de nutida tyskarnas idoler — hon hade nog inte så litet gemensamt med denna nordtyska prinsessa, som bibehöll sig så oförfalskad vid Gustav III:s hov.

I så fall likna dessa korta epistlar kärleksbrev, att känslöförsäkringarna där intaga ett mycket stort rum, vilket alls inte är fallet med den nyktra dagboken. Innan jag fick kännedom om arkivet på Stavsund, hade jag den föreställningen, att dagboken var utarbetad på grundvalen av dessa brev, men denna föreställning fick redan vid första påseendet vika. Det är icke alltid ens som samma saker vidröras i breven och dagboken, och sker detta, så nämnas de vanligen på helt olika sätt. De många hovfester t. ex., som i första bandet av dagboken med en nästan trötande enformighet och utförlighet skildras, krympa i breven mestadels ihop till bisaker, utom då det för Charlotte gäller att försvara sig för Sophies stundom återkommande misstankar för obetänksamhet. Men ibland är förhållandet också omvänt, såsom då det gäller festen på Svartsjö

den 19 augusti 1784.

Man har ansett, att Sophie inte ens fått se den till henne ställda dagboken, fast hon ofta haft den i förvar. Bitvis har hon dock säkert fått läsa den. 6 dec. 1779 skriver t. ex. hertiginnan just beträffande ett samtal med kungen om hans förhållande till sin mor, att detta skulle bli för långt att tala om, men att Sophie skulle få se det på papper, när Charlotte kommer till Stockholm; jag antar, att hon därmed just avser den uppteckning där om hon gjort för sin dagbok.

Så ömtåliga saker som dessa äro i breven alltid avfattade i chiffer. Det första av mig in extenso anförda brevet efter Sophies giftermål har jag till stor del icke kunnat läsa, därför att det var avfattat i en chiffer, vars lösning ej ägdes av baron Klinckowström, som eljest med stort intresse tyckes ha genomgått den digra brevsamlingen och bifogat lösning till den chiffer, som eljest överallt användes. Att de senare breven innehålla en annan chiffer, beror helt enkelt på att Charlotte fruktade, att Sophies bror Axel, som varit överbringare av det första, möjligen hade fått en inblick i gåtan, varför man helt enkelt överenskom att ändra alfabetet. Det blev emellertid besvärligt att använda chiffer, varför man senare inskränkte sig till det minsta möjliga. Vänskapsförsäkringarna förekomma därför aldrig i chiffer, dem var man tydligen relativt mindre ängslig att utsätta för allmänhetens blickar. Vad man däremot blev särskilt rädd om var dels Gustaf III:s ömtåliga familjeförhållanden och dels Sophies förhållande till hertig Fredrik Adolf.

Sophie Fersens giftermål hade av hennes föräldrar blivit påskyndat för att definitivt

befria henne från hertigens frieri, så allvarligt menat detta än var. Hennes far, den stolte gamle partichefen, skulle inte gärna velat förnedra sin familj genom ett giftermål, där inte denna skulle ha innehaft förnämsta rangen och som naturligtvis från hans ståndsbröders sida endast skulle förorsakat avund och obehag. Men Sophie själv hade emellertid trots alla klokhetens varningar redan fäst sitt unga hjärta så pass mycket vid den ytligaste, vackraste och svagaste av de kungliga bröderna, att hon under den första tiden av äktenskapet tydligen kretsat kring honom med sina tankar mera än hennes vän kunde vara glad åt. I dagboken har hertiginnan på ett rätt genomskinligt sätt uttalat sig om denna sak: "Jag kan ej yttra mig om huruvida hon verkligen älskat honom; den hemligheten tillhör icke mig, varför jag också förbigår detta i tysthet. Det är alltid hedrande för en ung person att kunna bekämpa sin böjelse, för den händelse förbindelsen ej kan bliva laglig. Hertigen hade sedan tvenne år tillbaka förgäves gjort henne sin kur. Hon behandlade honom hövligt men tillbakadraget." Hon fortsätter sedan med att berätta hur gamle Fersen ber sin dotter avstå från giftermålet och hur Sophie söker tala förnuft med hertigen, som därpå skickas ut på resa att förströ sig.

I en av baron Bonde citerad, 1816 författad minnesteckning över sin vän har hertiginnan emellertid rentut berättat hur Sophie anförtrott henne, att hon hyste en innerlig kärlek till prinsen. När fadern emellertid uppmuntrat greve Piper i hans frieri, blev hon "nedstämd och drömmande" och fann sin enda tröst uti Charlottes vänskap, som dock ej var tillräck-

lig för att bota henne. Under två år slets hon mellan faderns vilja och kärleken till prinsen, som slutligen beslöt att med sin bror Karls hjälp bortföra henne till Tullgarn, där de skulle vigas. Sophie tvekade emellertid och gav slutligen på Charlottes råd — för att inte framkalla split både inom kungahuset och inom sin egen familj — ja åt greve Piper, vilket meddelades hertig Fredrik på en maskeradafton med hjärtslitande scener, där hertiginnan var Sophies enda tillflykt och tröst.

Breven komplettera dessa meddelanden; de visa oss tydligt, att Sophies kärlek inte var slut genom hennes giftermål. Den 24 augusti 1777 skriver hertiginnan: "Du gör mig en otrolig smärta med att du ej kan glömma prins A.; det är mycket olyckligt, fatta mod och försök etc. —" Egentligen skulle ju hertiginnan varit glad åt att bli befryndad med sin bästa vän och därigenom kanske kunna få råka henne mindre störd av hovceremonielet, men dels kunde hon ju ej undgå att se prinsens svaga sidor — i sin karakteristik över honom klagar hon över hans lättsinniga prat, beroende på vanan att vara tillsammans med sämre fruntimmer — och dels förutsåg hon för sin vän oupphörliga trakasserier med hovet. I alla fall var hon svag nog att nu efter hennes giftermål med greve Piper hålla henne à jour med prinsens förhållanden; även hans hälsa, som det ofta var si och så med, figurerar då och då i dessa brev. Underrättelserna äro emellertid tätt uppblandade med varningar både för Sophies egen skull och för människors prat. En farlig situation uppkom emellertid, då prinsen tycktes ämna hälsa på sitt forna "föremål" på Målsåker omkring nyåret 1778.

"Sophie säger, att hon inte fruktar, att prinsen kommer", skriver hertiginnan därvid, "men han har öppet talat om sina planer; han ämnar tillbringa julen på Gripsholm och sedan resa till Västerås för att jaga, och då kunde han mycket väl av gammal kärlek få det infallet att vilja besöka henne, och därför gjorde hon bättre i att inte stanna i närheten av den plats, där han är, utan hellre komma till Stockholm efter jul." Det var också vad Sophie tyckes ha gjort, men i alla fall synes hon ha råkat prinsen, ty den 2 oktober skriver hertiginnan: "kom ihåg vad jag sade dig under vår sista samvaro: var försiktig med prins Adolf, jag tror det vara min plikt att säga dig, att hans sista besök redan har gett anledning till gissningar." — En viss osäkerhet ligger dock onekligen i de därpå följande orden:

"Som jag känner ditt tänkesätt, är jag övertygad om motsatsen till dessa rykten, som, om de vore sanna, skulle komma mig att förlora all aktning för dig; men som jag vet, att de äro grundlösa, är det nödvändigt för dig att akta dig — tag ej upp mina råd illa."

Sådana meningar som: "hertig F. mår fullkomligt bra, var inte ledsen mer och var förnuftig", äro heller alls inte sällsynta i breven.

Men 1781 har Sophie så grundligt övervunnit detta tycke, att Charlotte under hennes sjukdom meddelar henne hertigens planer att gifta sig med en fröken Wrangel och därvid tillägger: "Jag skriver detta för att roa dig ett ögonblick."

I breven nämnas hovfesterna på ett vida vanvördigare sätt än i dagboken, där den lilla prinsessan i känslan av sin värdighet och sitt ansvar som historieskrivare ofta

får en ton av snusföruftig viktighet i sitt bemödande att vara fullt objektiv. T. ex. divertissementet "Förtrollningen på Gripsholm", som så utförligt, men utan kommentarer, skildras i dagboken för oktober 1797, avfärdas i breven på följande sätt: "Det hela var en förskräcklig rapsodi; det har gett mig en oändlig möda bara att kunna ge dig en något så när uthärdlig föreställning därom."

Dylika omdömen mynna naturligtvis gärna ut i en förtegd eller utsagd kritik över kungen, som någon gång, redan så tidigt som den 14 augusti 1777, får ett litet glåpord i följande tonart:

"Vi äro ännu ej fullkomligt ryska, men det är hopp om att vi bli det, eftersom kungen tyckes vara kär i kejsarinnan." — Hans planer på nationaldräkt bli också i bref av den 22 dec. s. å. utsatta för en vida avgjordare kritik än i dagboken, där hon egentligen suspenderar sitt omdöme i saken. I detta brev säger hon, efter att ha medgivit, att en enkel kvinnodräkt skulle kunna hejda lyxen, att kungen genom en manlig nationaldräkt skulle komma att göra sig till ett åtlöje inför hela Europa, eftersom den blir en blandning av skånsk bonddräkt och en sådan dräkt, som man bar på Gustav I:s tid.

En notis, som onekligen verkar överraskande, när det gäller Gustav III, är att kungen rört upp himmel och jord för "la L'Eclairs'" debut på operan den 31 juli 1774. "Folk säger, att han är litet betagen och att hon vill bli hans älskarinna, liksom hon förut varit ryske ministern Simolins." Sin verkliga mening om honom utsäger hon dock säkerligen, då hon säger, att man på hans drama "Gustav Adolf och Ebba Brahe", som hon eljest räknar

bland hans bästa stycken, kan se "att kärlekens känsla inte är den, som han djupast trängt in i."

Även breven visa stundom, vida tydligare än dagboken, hur intensivt hon kunde reta sig på sin kunglige svåger, såsom efter en vidlyftig skildring av en obetydlig misshällighet i oktober 1782 på Gripsholm: "Om han en gång blir på gott lynne, skall jag betala honom dubbelt upp för detta äventyr, fast på ett skämtsamt sätt, för att åtminstone visa honom, att det varken är ett nöt eller ett barn han har att göra med."

De olyckliga förhållandena inom kungafamiljen äro i breven aldrig föremål för några vidlyftigare meddelanden — Sophie var i alla fall fullt à jour med vad som där passerade. Och någon gång är hertiginnan till henne vida mera tydlig än i dagboken, där hon aldrig bestämt uttalar sina åsikter om drottningens förhållande till Munck, utan nöjer sig med att framhålla att man troligen aldrig kommer att vinna full klarhet, då inga bevis kunna framläggas. Följande märkliga uttalande, naturligtvis i chiffer (Gripsholm 7 januari 1778), är det ju emellertid omöjligt att misstaga sig på:

"Tänk dig, att drottningen är värre med Munck än någonsin, hon gör ingenting annat än ser på honom och ger honom hundra miljoner ögonkast; jag har själv sett det, det är avskyvärt." — — —\*)

Kronprinsens födelsedag, den ohyggliga 1 november samma år, har hertiginnan

\* I originalet: — — — imagine ce que la reine est pire avec Munck que jamais elle ne fait que le regarder est lui jete cent million d'oeuillate voilà ce que j'ai vue moi meme cest affreux. — — —

kl. 5 på aftonen i en liten brevlapp "vid Sophies bröst, hennes enda väns", sökt den tröst, som eljest fattades henne. Biljetten ger emellertid intet nytt utöver dagbokens mycket vidlyftiga meddelanden om själva den tragiska katastrof, som framkallades av änkedrottningens öppet uttalande misstankar om den nyfödde prinsens börd.

Först ett helt år efteråt förekommer en notis, som vidlyftigt kompletteras av dagboken, nämligen att hertiginnan med kungen haft ett egendomligt samtal, som kommit henne att tro, att en försoning kanske skulle vara möjlig mellan honom och hans mor. Sophie ställde sig emellertid skeptisk och fick utan tvivel rätt. I grunden trodde ingen av dem på honom; "som han sällan är uppriktig", skriver Charlotte en gång, "vet jag inte heller om han är det i detta ögonblick" — det gällde då just en liten artighet mot Sophie.

Den 29 september 1778 berättar hertiginnan, att kungen skickat efter Tusen och en natt till förströrelseläsning i Karlstad mitt under brinnande försvarsrörelse mot danskarna — "jag har nästan skrattat mig fördärvad däråt", tillägger hon, men det vill hon inte skall berättas om henne: "Han är olycklig, och så länge det står i min makt att låta honom finna tröst i sin familj, måste jag laga så, att han finner det och att det inte är den, som betungar honom."

Som man ser, förnekade sig hennes goda hjärta aldrig, även när det gällde Gustaf III, som hon övervägande var antipatiskt stämd mot, om hon också på samma gång halvt motvilligt beundrar honom.

Rörande hans förhållande till modern

har hon, efter hennes död, den 25 juli 1782, ett resonemang, som märkligen kompletterar hennes uttryck i dagboken, med vilken brevet eljest fullt överensstämmer. Deras försoning berodde ej på hans längtan att återse en mor utan endast på politik. Men nu efter hennes död är hans uppförande värdigt, han har alla tänkbara omsorger om systemen, och när han talar om modern, förefaller han veknad (attendri) — åtminstone när han har samvetskval. Charlotte är glad, att änkedrottningen nu är borta, ty det skulle varit gräsligt för henne att se sig bedragen; dessutom hoppas hon nu på mera lugn i familjen. Vad testamentet beträffar, så förvånar det inte hertiginnan, att änkedrottningen gett allt åt sina båda yngsta barn, eftersom hertig Karl handlat så orätt både i början och fortsättningen av missälligheterna.

En del småskvallrar från hovet, huvudsakligen avsett att roa den på landet vistande vännen, förekommer naturligtvis i breven. Det rör sig ofta om besökande utlänningar eller om diplomatiska kårens herrar och damer, som inte sällan äro föremål för hertiginnans odygdiga skämt och ofta figurera i breven rätt bastant karikerade, fast dagboken vanligen endast nämner dem i förbigående. När det gäller särskilt hovlivets kärlekshistorier, kompletteras dagboken stundom av breven, om dessa också i allmänhet äro ordknappare.

Bland till hovet nyanlända damer nämnes fru von Nolcken (född Margareta Sofia Kurck): "hon är stor, väl växt och rätt täck, men har ej uppfunnit krutet och är lite ofin." Efter middagen dansar hon dagligen ryska danser "med ett förvånande

behag, vilket hon eljest har föga av." — Så nämner hertiginnan hurusom saxiske ministern, greve Boos, uppvaktar grevinnan Ribbing och beskriver hur den dumme holländske ministern, von der Linde, dansar löjligt och är odräglig med sitt sätt att utfråga alla damer. Även en annan utlänning, furst Belonsenski(?), får sin beskärda del: han har ansikte som en elefant och en peruk med trettiosex lockar som Lundberg; för resten verkar han gris till följd av allt det puder à la maréchalle, som han inte gör sig mödan att torka bort och som gör, att han skiner ända till öronen. På en supé hos hertiginnan tillsammans med grevinnan Ribbing och Augusta (Löwenhjelm) hade han varit rätt stillsam av sig, troligen beroende på lite blyghet. Hon annoterar också snart från Drottningholm, att en "viss person A.", d. v. s. samma märkliga Augusta, inte mera döljer sin lek med furst B.; hon återvänder till Kina alla eftermiddagar med några andra damer, och det är alltid säkert, att ett ögonblick före eller efteråt eller också på samma gång Belonsenski följer med och att de återvända tillsammans.

Även den andra av Kellgrens "tre gracer", Augustas syster, Ulla von Höpken, figurerar inte så sällan i breven och det på ett för henne föga smickrande sätt. De båda systrarna voro ju Sophies kusiner och hade redan därigenom ett särskilt intresse för henne. "Ulla söker göra tre erövringar, Taube, Clas Löwen och Aminoff — vad en sådan kvinna är föraktlig." "Ulla bär sig åt som en slyna, värre till och med, ty hon är utan blygsel och talar som om hon hade två eller tre visiter på en gång."

Ulla tycks emellertid ha bättrat sig längre fram, sedan hon blivit straffad genom sin mans ursinniga svartsjuka. Han hade nämligen utan permission lämnat sitt regemente, rest till Stockholm, där han tagit in hos sin svåger Lovisin, och förklarat, att när han träffade sin hustru, skulle han slå henne, så hon aldrig mera skulle hämta sig därifrån. Konungen hade emellertid med en dragonunderofficer gett honom order att återvända till regementet. Nu hade Ulla blivit "anständig, blygsam och reserverad", talar lika mycket med alla, men den sorg hon haft hade kvarlämnat ett lite melankoliskt utseende.

En annan gång berättar hertiginnan con amore hur hovets damer för tillfället pina sig med att uppfinna nya koaffyrer. "Ulla Fersen har ett helt kyrktorn, elegantare och högre den ena dagen än den andra. Augusta däremot gör sin koaffyr låg, så att E. inte skall behöva titta uppåt, när han vill se på sin älskade och säga: 'jag älskar dig'. Som det alltid skall finnas härmare, så härmar fru Stauden Augusta, men som hon inte har ett ansikte, för vilket allting passar, ser hon ut som ett får, som Lona har rakat och som skäms över att ha förlorat ullen. Vad beträffar hertiginnan själv, så bryr hon sig inte om att sätta sitt hår varken högt eller lågt, utan lämnar sådana dårskaper åt dem, som inte ha bättre att göra."

Ett ännu kraftigare uttryck från 1783

ger oss hertiginnans syn på hovlivet: "Åt helvete (peste soit) med cour och publik spisning! Vad människorna äro konstiga i denna värld att av ostentation, för att visa sin storhet vilja uppfinna ett bruk, som i grund och botten plågar och besvärar dem."

Liksom följande lilla genre-bit (av den 16 oktober 1785): "Jag är som ett förvillat får. Alla äro samlade i spelsalen, de flesta omkring lottobordet. Jag sätter mig där och säger ej ett ord, allt medan jag gör färdig en börs, som fordom ansågs ung, men som nu är en gammal matrona."

Vi förstå gott, att den 21-åriga hertiginnan på följande sätt har kunnat sammanfatta sitt liv: "Hovets buller lämnar mig inte länge i fred och om man ser, att jag är allvarsam, lämnar man mig ingen ro ens att draga andan, utan försöker muntra upp mig med hundratals dumheter, som i grund och botten tråka ut mig, men åt vilka jag måste hålla god min i elakt spel. Kära du, det är bara i ensamheten på mitt rum, som jag verkligen får smaka någon vila" — — —.

Och dock är det ju där hon har sitt enda egentliga arbete, nämligen författarskapet och brevväxlingen med prinsessan Sophie Albertina, Jeana Lantingshausen och först och sist Sophie Piper.

*Lydia Wahlström.*





## Notiser från bokvärlden.

**Gästabudet** och några andra dialoger av *Platon*. Översatta och försedda med en inledning av E. Weer. Albert Bonniers förlag.

Filosofins historia, sådan den tecknas av professorer, handlar om tankar, som springa lösa omkring, ingå förbindelser sinsemellan och föröka sig till bibliotek. Det är pur mytologi. Filosofins autentiska historia innehåller mänskliga väsens avgörande upplevelser, kampattityder och räddningsförsök inför livets och världsaltets gåtor. Den undandrar sig vetenskapen på grund av bristfällig dokumentering och hemfaller åt diktare och psykologer.

Ur den färglösa massan av filosofnamn, som torkat ihop till bibliografiska rubriker, stiger fram emot oss livslevande en helgestalt, Platon, den atenske akademi-professorn, ung och frisk samtida till Nietzsche och Bergson liksom en gång till Sokrates. Han är den fullkomligaste av gentlemän, lika naturligt och elegant hemmastadd i alla århundradens vittra sällskap. Hans tankar kunna vi icke anam-

ma, hans världsbild är oss en barnkammarfabel, men han själv, uppenbarad i sin konst, förblir oss ett evigt under och mönster. I hans intellektuella komediscener, uppförda av figurer i högsta vitalitet, som inte alls ana att de egentligen sprattla i en filosofisk marionettpjäs, korsa sig glimtar av fina löjen och lindansar över avgrunder av dunkla problem en älvligt skalkaktighet, som kan påminna om Shakespeares vigaste lustspel. Här lyftas tunga vikter utan skönjbar muskelansträngning av en idealt danad grekisk atlet.

Den nya svenska tolkningen, omfattande dialogerna *Gästabudet*, *Faidros* och *Faidon* samt Sokrates' försvarstal, har givit de sköna verken en ny och svensk skönhet.

K. J.

### Insända böcker.

P. A. Norstedt & Söner: *Regnbågen*. Nio noveller av *Carl Svenson-Graner*. — *Örtagårdsmästaren* av *Rabindranath Tagore*. Övers. av Kr. Anderberg.

## HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: **Ellen Kleman**.

**Förbundsmedlemmar** erhålla tidskriften till ett pris av kr. 2:— varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga:  $\frac{1}{1}$  år kr. 5:—;  $\frac{1}{2}$  år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm**. **Redaktionstid: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3**. Allm. T. 48 50, Riks. 27 62. **Expeditionen: kl. 11—4 varje söckendag**. Allm. T. 48 16, Riks. 27 62.

**Annonsering** genom **F. Englund's Boktryckeri, 40 Drottninggatan, Stockholm**.

**Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, Klarabergsgatan 48, Stockholm 6.**

*Upplysningsavdelning.*

*Platsförmedlingsavdelning.*

Allm. Tel. 48 50, Rikstel. 27 62, Allm. Tel. 48 16.

**Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyråer.**

i **Stockholm**: Tunnelgatan 25. Allm. Tel. 82 11, Rikstel. 68 98.

i **Göteborg**: N. Fogelbergsgatan 5. Rikstel. 61 87.

# COLLAN-OLJAN,

världens förnämsta läderpre-  
servativ, gör skodonen *absolut*  
*vattentäta* och *minst dubbel*  
*varaktiga*. Finnes öfverallt å  
0:75 och 1:25 per flaska.

**A.-B. COLLAN-OLJE-FABRIKEN,**  
**T. OLSEN, Stockholm.**

23



**A.-B. Nordiska Kompaniet.**

**Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm**

**Permanent utställning** av färdiga och påbörjade arbe-  
ten samt **material**. Råd vid inredning av våningar m. m.

**Undervisning**


i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

40

I öfver 40 år hafva symaskiner tillverkats vid Husqvarna och fabriken har under hela denna tid målmedvetet arbetat på fabrikatets förbättrande. Resultatet häraf har också blifvit att

**Husqvarna** 

## Symaskiner

numera räknas bland de främsta som frambringas. De tillverkas i flera typer och utföranden, så att de kunna erhållas efter hvars och ens behof samt säljas såväl kontant som på *förmånliga afbetalningsvillkor*



# SCHACKKLITTERATUR

---

av de främsta svenska  
författare erhålles från

**F. ENGLUNDS FÖRLAG**  
Drottninggatan 40 - Stockholm.

**Hjälplösa lungsjuka** i alla åldrar och stånd, förtvivla ej, ty en som själv lidit av lungsot, men blivit botad, har på egen bekostnad låtit trycka en läkarbok, som upptager denna hemska sjukdoms uppkomst, symtomer och fullständiga botande i hemmet. Läkarboken är skriven av på detta område sedan 40 år arbetande legitimerad läkares erfarenheter och tillsändes eder pr post utan ett öres utlägg för eder, alltså gratis och franko. Men rekvirera genast. Upplagan är begränsad och omtryckes ej. Annons. ej mera.

Bokförlag F. HOLMKVIST, Box 19, Östersund. Rikstel. 845.

V  
Innehåll:

Fred i krig. Av *Emilia Fogelklou*.

Kvinnors tillträde till vissa statstjänster.

När Årsta stängdes. Av *Ebba Theorin*.

Drömmen om fred på jorden. Av *Metta Greger*.

Glimtar utifrån.

Tyskornas krigstjänst. Av *Louise Marelle*.

Gustavianskt hovliv. Av *Lydia Wahlström*.

Notiser från bokvärlden.

**F. ENGLUNDS  
BOKTRYCKERI**

**Drottninggatan 40  
STOCKHOLM**

**Utför allt slags föreningsstryck.  
Smakfullt arbete och facila priser.**